

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การอ่านออกเขียนได้ และ คิดคำนวณได้ ซึ่งรวมเรียกว่า การรู้หนังสือเป็นทักษะที่สำคัญยิ่งในการที่จะแสวงหาความรู้ ความก้าวหน้าและวิทยาการใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในสังคมไทยเรามักจะมีการเผยแพร่ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ และเทคโนโลยีตลอดจนข่าวสารต่าง ๆ ดังนั้นผู้ที่รู้หนังสือจึงเป็นผู้ที่มีโอกาสดีในการที่จะได้รับรู้ถึงความเป็นไปของสังคม สามารถที่จะปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในด้านการดำเนินชีวิต และอาชีพ

ดวงเดือน พิศาลบุตร (2514 : 2) ได้กล่าวถึงคุณค่าของการรู้หนังสือไว้ว่า "การรู้หนังสือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาบุคคล และชุมชน มีส่วนช่วยให้คนประสบความสำเร็จในสิ่งต่าง ๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจ และสังคม เราใช้หนังสือเป็นเครื่องมือสื่อสารติดต่อกันและกัน" นอกจากนี้ยังมีผู้ที่เห็นความสำคัญของการรู้หนังสืออีกหลายท่าน เช่น สุนทร สุนันท์ชัย (2517 : 17) กล่าวว่า "การรู้หนังสือเป็นสิ่งหนึ่งที่จะส่งเสริมให้คนเรามีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะหนังสือเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ความก้าวหน้า และวิทยาการที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต" และบุญสม นาวานุเคราะห์ (2515 : 153) ผู้เห็นคุณค่าของการรู้หนังสือ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งได้กล่าวไว้ว่า "การรู้หนังสือต้องเป็นตัวกลางสำคัญของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นงานที่ทำให้คนรู้หนังสือ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาประเทศ การรู้หนังสือเป็นรากฐานช่วยส่งเสริมการพัฒนา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนั้นยังทำให้ประชากรเกิดความคิด และรู้จักปรับปรุงตัวใหม่ เพื่อเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต เช่น ปัญหาครอบครัว การคุมกำเนิด อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย สุขภาพ และการศึกษา"

ด้วยสาเหตุนี้เอง ในวงการการศึกษาของไทย จึงได้ตั้งความหวังไว้ว่าประชาชนชาวไทยทุกคน ควรจะเป็นผู้รู้หนังสือ จึงได้จัดให้มีการศึกษาภาคบังคับ และพยายามขยายการศึกษาภาคบังคับในประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นไปอย่างทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ : 2520) ได้ระบุไว้ในหมวด 3 ว่า "การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียน มีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน และสามารถคงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณเป็น มีความสามารถประกอบอาชีพตามควรแก่วัย และความสามารถได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดี ในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข"

แม้ว่าจะได้มีการวางแผน และการจัดการศึกษาให้ดีขึ้น แต่สถิติที่ได้จากการสำรวจของกรมสามัญศึกษา (กองการศึกษาผู้ใหญ่ : เอกสาร อัครสำเนา) ในปี พ.ศ. 2521 แสดงว่า หนึ่งในสามของนักเรียนชนบทเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วเป็นเวลา 3 - 4 ปี จะกลายเป็นผู้ไม่รู้หนังสือ ทั้งนี้เนื่องมาจากการไม่ได้อ่านหนังสืออีก แสดงให้เห็นถึง การที่รัฐต้องสูญเสียเงินที่ลงทุนไปเป็นจำนวนมาก เอกวิทย์ ฃ กลาง (2525 : 32) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้ที่จบการประถมศึกษาไปแล้วว่า "ในทศวรรษที่ย่านมา การประถมศึกษา ประสบความสำเร็จในเรื่องการขยายตัวเชิงปริมาณจนทำให้ลูกหลานไทย ได้เรียนหนังสือ และอ่านออกเขียนได้ทั่วหน้า อย่างไรก็ตาม วิจัยพบว่า ผู้ที่เคยอ่านออกเขียนได้ กลายเป็นผู้ไม่รู้หนังสือเลยในพื้นที่บางแห่งก็มีอยู่มาก ยิ่งกว่านั้น ผู้ที่ได้ชื่อว่าจบชั้นประถมศึกษาอ่านออกเขียนได้แล้ว โดยเนื้อแท้เมื่อทดสอบความรู้ ความเข้าใจ ก็พบว่า ระดับความรู้ความสามารถยังไม่บรรลุถึงมาตรฐานและคุณภาพที่น่าพอใจนัก" และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประถมศึกษาอีกคนหนึ่ง คือ สมาน แสงมะลิ (2525 : 7) ยังได้ปรารภถึงผู้ที่จบการประถมศึกษาออกไปว่า "ขณะนี้มึเสียงกล่าวกันว่า เด็กที่จบจากโรงเรียนไปแล้ว อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ หรือ มิฉะนั้นก็ไม่สามารถจำ นำความรู้ที่เรียนจากโรงเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้"

จากคำกล่าวของบุคคล และหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการศึกษาโดยตรงในขั้นต้นนี้ได้สอดคล้องกับความคิดของ อุนตา นพคุณ (2523 : 143) ที่ว่า "นอกจากปัญหาการไม่รู้หนังสือของประชาชนแล้ว ปัญหาที่เกี่ยวข้อง และเป็นผลสืบเนื่องต่อมาก็คือ ปัญหาการลืมหนังสือ เนื่องจากประชาชนชาวไทย ไม่ต่ำกว่า 80 ٪ อาศัยอยู่ตามชนบท

โอกาสที่จะได้ศึกษาต่อจากการศึกษาระดับมัธยม ในที่สุดก็ล้มหนังสือ และกลายเป็นคนไม่รู้หนังสืออีก"

สาเหตุใหญ่ที่ทำให้การรู้หนังสือของผู้ที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาไปแล้วกลับกลายเป็นไม่รู้หนังสืออีกครั้งหนึ่ง เนื่องมาจากการไม่ได้นำเอาสิ่งที่เรารู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน เมื่อไม่ได้นำมาใช้เข้าก็จะเกิดการลืมตั่งค่ากล่าวของ ประคินันท์ อุปรมย์ (2518 : 126) ที่ว่า " การลืมเป็นพฤติกรรมทางจิตใจที่อาจเกิดขึ้นได้ ด้วยการตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการลืม คือ การขาดการฝึกฝน สิ่งใดที่เรี้นไปแล้วผู้เรี้นมิได้ฝึกฝนทบทวนอยู่เสมอ ย่อมทำให้เกิดการลืมได้ง่าย เพราะโดยปกติบุคคลย่อมต้องเรี้นรู้อื่นๆ อยู่ตลอดเวลา สิ่งที่เรี้นใหม่มักจะเป็นสิ่งที่จำได้ดีกว่า ถ้าไม่มีการฝึกฝนสิ่งที่เรี้นไปแล้ว ย่อมเกิดการลืมได้ เมื่อระยะเวลาผ่านไปนาน" ซึ่งได้สัมพันธ์กับทฤษฎีการสลายตัวของ คลอสไมย์ ที่ว่าด้วยเรื่องการลืม หรือ ไม่นำสิ่งที่จำไว้ออกมาใช้เป็นประจำ การละเลยจะทำให้ความจำค่อย ๆ สลายตัวเองไปในที่สุด

จากสถิติของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เกี่ยวกับประชากรผู้ไม่รู้หนังสือจากการคาดคะเน จำแนกตามจังหวัดต่าง ๆ ในปี พุทธศักราช 2523 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 : 14) พบว่า มีจำนวนประชากรที่อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป และเป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือ ถึง 16.6 % เป็นผลทำให้กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ต้องจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อป้องกันการใช้หนังสือให้กับประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการอ่าน และป้องกันการลืมหนังสือ เป็นต้น

นอกจากกรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่น เช่น กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ได้จัดโครงการส่งเสริมการอ่าน สำหรับเยาวชนใน 3 จังหวัดภาคใต้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดปัญหาการอ่านหนังสือไม่ออก ปัญหาการลืมหนังสือ และพัฒนานิสัยรักการอ่านให้แก่เยาวชน

การรู้หนังสือนอกจากเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยพัฒนาตัวบุคคล และชุมชนแล้วยังเป็นผลไปถึงด้านการพัฒนาประเทศชาติด้วย ดังคำกล่าวของ อาเธอร์ กิลเลตต์ (Arthur Gillette : 1972, P.19) ที่เปรียบเทียบไว้ว่า " หากการพัฒนาเป็นเรือ

การไม่รู้หนังสือเป็นสมอเรือแล้ว เรือจะแล่นไปได้อย่างไร หากสมอบังคกงทอดอยู่" จึงพอจะสรุปได้ว่า อุปสรรคที่จะทำให้การพัฒนาประเทศไม่เจริญรุดหน้าเท่าที่ควรก็เป็นเพราะการไม่รู้หนังสือของประชาชนนั่นเอง

ตะอม โปษะกฤษณะ (2513 : 213) ได้กล่าวไว้ว่า "การพัฒนาประเทศ หรือทำให้เราเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ประชาชนทั้งหลาย ต้องมีลักษณะที่ 2 อย่าง คือ มีความรู้หรือปัญญา และมีจิตใจสูง แต่ทั้งสองอย่างนี้ประชาชนจะมีได้ของอาศัยภาษาซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ภาษาจะอยู่ไต่กันขึ้นอยู่กับหนังสือซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของภาษา"

ก่อ สวัสดิพิทานิชย์ (2525 : 5) ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ โดยอาศัยการรู้หนังสือของคนในประเทศ เช่นกันได้กล่าวว่า "การประถมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สังคมต้องการให้ทุกคนได้รับ ถ้าประชากรจำนวนหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นจำนวนน้อยสักแค่ไหนก็ตาม ยังอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ประชากรส่วนนี้ ก็มีแนวโน้มที่จะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของชาติ โดยอาศัยความคิดเบื้องต้น แบบนี้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงรณรงค์ เพื่อขจัดปัญหาการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ให้หมดสิ้นไป ถ้ามีผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือหลงเหลืออยู่ระบบการศึกษาที่จัดการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ ข้อสำคัญที่สุดก็คือ ระบบการศึกษาต้องป้องกันไม่ให้คนไม่รู้หนังสือเพิ่มขึ้น"

สนิท เอกชัย (2513 : 13) ให้ความเห็นว่า "หนังสือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งกับการพัฒนาประเทศ เพราะหนังสือ คือสิ่งที่ส่งเสริมทั้งความรู้ และเพิ่มพูนความคิดให้แก่มนุษย์ เมื่อได้อ่านมากก็ย่อมมีปัญหามาก บ้านเมืองใดก็ตามเมื่อคนพัฒนาไปข้างหน้ามาก บ้านเมืองนั้นก็ย่อมพัฒนาไปในด้านที่เจริญ" จึงนับได้ว่าปัญหาการไม่รู้หนังสือ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก และต้องได้รับแก้ไขเป็นการด่วน

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสภาพการรู้หนังสือตลอดจนองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อสภาพการรู้หนังสือของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาในภาคกลาง ทั้งนี้เพราะว่าในภาคกลาง มีลักษณะเมือง ชานเมือง ชนบท ที่มีสภาพแตกต่างกัน เห็นได้ชัด ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม อีกประการหนึ่งคือ ในภาคกลางจะมีประชากรที่ย้ายถิ่นฐานจากภาคต่าง ๆ มาอยู่หนาแน่นในสภาพ

ชุมชนที่ล้อมโถม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเป็นคณะในทุกภาคภูมิศาสตร์ของประเทศ ทั้งนี้ เพื่อจะได้นำผลการวิจัยมาเสนอให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้นำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ตรงจุดยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารการศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการให้บริการด้านการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการรู้หนังสือของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาในภาคกลาง
2. เพื่อเปรียบเทียบสภาพการรู้หนังสือตามช่วงเวลาหลังเรียนจบ, อาชีพ และสภาพเศรษฐกิจที่ต่างกันของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา

สมมุติฐานในการวิจัย

สภาพการรู้หนังสือ ของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาในภาคกลางที่มีช่วงเวลาหลังเรียนจบ, อาชีพ และสภาพเศรษฐกิจที่ต่างกัน แยกต่างหาก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างประชากร จะเลือกจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติในภาคกลาง และโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร
2. การศึกษาสภาพการรู้หนังสือ ของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้ คือ ช่วงเวลาหลังเรียนจบ, อาชีพ และสภาพเศรษฐกิจที่ต่างกัน

ข้อจำกัดของการวิจัย

ผู้วิจัยไม่สามารถควบคุมการเรียนรู้เพิ่มเติม ของผู้ที่จบการศึกษา ในระดับ ประถมศึกษาออกไปแล้วได้ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การฟังวิทยุ การดูโทรทัศน์ ฯลฯ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อศึกษาสภาพการรู้หนังสือของผู้ ที่จบชั้นประถมศึกษา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เลือกกลุ่มตัวอย่างประชากรที่จะใช้ในการวิจัย
3. สร้างเครื่องมือเพื่อทดสอบสภาพการรู้หนังสือ และการนำความรู้ไปใช้
4. ทดลองเครื่องมือ ปรับปรุงเครื่องมือให้มีคุณภาพ
5. รวบรวมข้อมูล
6. นำข้อมูลมาวิเคราะห์
7. สรุป อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูล และข้อเสนอแนะ

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผู้ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษาออกไปแล้ว ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ออกไปแล้วเป็นระยะเวลา 1 - 4 ปี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2521 - 2524 กลุ่มที่ 2 เป็นผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ออกไปแล้วเป็นระยะเวลา 5 - 8 ปี ตั้งแต่ปีการศึกษา 2517 - 2520 ถือว่ามีความรู้จบชั้นประโยคประถมศึกษาเท่ากัน ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2503

2. สภาพการรู้หนังสือ คือ ความรู้ ความสามารถในการทำแบบสอบ ที่กำหนดให้ได้คะแนนรวมคิดเป็นร้อยละ 50 ขึ้นไป ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ

ว่าด้วยการวัดผลประเมินชั้นประถมศึกษาตอนปลาย¹ และจากเกณฑ์วัดสภาพการรู้หนังสือของกรมสามัญศึกษา² ส่วนระดับสภาพการรู้หนังสือได้ปรับปรุงจากเกณฑ์การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521³ ดังนี้

ดีมาก	ได้ระดับคะแนนตั้งแต่	ร้อยละ 80	ขึ้นไป
ดี	ได้ระดับคะแนนระหว่าง	ร้อยละ 70 - 79	
ค่อนข้างดี	ได้ระดับคะแนนระหว่าง	ร้อยละ 60 - 69	
พอใช้	ได้ระดับคะแนนระหว่าง	ร้อยละ 50 - 59	
ต้องแก้ไข	ได้คะแนนต่ำกว่า	ร้อยละ 50	

3. ผู้วิจัยถือว่า แบบสอบที่ใช้ในการวัดสภาพการรู้หนังสือของผู้ที่จบชั้นประถมศึกษา⁴ มีความเที่ยง และตรงตามเนื้อหา เพราะได้ผ่านการทดลอง และวิเคราะห์หาวิธีทางสถิติมาแล้ว

คำจำกัดความ

1. การรู้หนังสือ หมายถึง การมีความรู้ และทักษะพื้นฐานทางการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน
2. สภาพการรู้หนังสือ หมายถึง ความรู้ ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณเป็น ที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

---

1. ฝ่ายวิชาการ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัย : สภาพการรู้หนังสือของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, หน้า 72

2. กระทรวงศึกษาธิการ, ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการวัดผลชั้นประถมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2511 (กรุงเทพมหานคร : ครูสภา, 2516) หน้า 12

3. ชัญชดี แจ่มเจริญ, จินตนา สุขมาก และสุกัญญา ชำวีวรรณ, หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร : เฉลิมชัยการพิมพ์, 2526), หน้า 99

3. ช่วงเวลา หมายถึง ระยะเวลาหลังจากที่กลุ่มตัวอย่างประชากรจบ
ชั้นประถมศึกษาไปจนถึงเวลาที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

4. ผู้จบชั้นประถมศึกษา หมายถึง ผู้ที่จบจากโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพ-
มหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทราบอุปสรรค และปัญหาต่าง ๆ ของสภาพการณ์หนังสือของผู้จบ
ชั้นประถมศึกษาออกไปแล้ว ในภาคกลาง
2. เป็นแนวทางให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการประถมศึกษา ให้นำ
ไปเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาแก้ไข ปรับปรุง การบริหารการศึกษา การจั
กการเรียนการสอน ตลอดจนการบริการด้านอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพ
3. เป็นแนวทาง และข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการ
ศึกษานอกโรงเรียน กองการศึกษาผู้ใหญ่ จัดการศึกษาเพิ่มเติมให้แก่ผู้จบชั้น
ประถมศึกษา

